

Задача О.В., Волощук І.П.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПЕРЕКЛАД СУБ'ЄКТНО-ОЦІНОЧНОЇ МОДАЛЬНОСТІ У ФАХОВОМУ МЕДИЧНОМУ ТЕКСТІ

Анотація. Фаховий текст по праву вважається одним із головних показників світового науково-технічного розвитку у XXI столітті. Останнім часом особливої уваги надають вивченню текстів медичного спрямування. У сучасному перекладознавстві такий стрімкий розвиток суспільства, особливо медичної сфери, та виникнення нових перекладознавчих тенденцій, поповнення термінологічної системи більш спеціалізованою фаховою лексикою постає певним викликом для перекладача. Медичний текст є цікавий за будовою завдяки категорії модальності, яка слугує засобом вираження ставлення автора до написаного, та різними дослідниками вважається граматичною, синтаксичною чи семантичною категорією. У нашому дослідженні особлива увага приділяється суб'єктно-оціночній модальності, який необхідний для вираження офіційної ввічливості.

Ключові слова: фаховий текст, медичний текст, категорія модальності, текстова категорія, суб'єктивно-оціночна модальність.

Zadachina Olena, Voloschuk Iryna

National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

TRANSLATION OF SUBJECT-EVALUATIVE MODALITY IN A PROFESSIONAL MEDICAL TEXT

Summary. Professional text is rightly considered one of the main indicators of world scientific and technological development in the XXI century. Recently, special attention has been paid to the study of medical texts. In modern translation studies, such a rapid development of society, especially in the medical field, and the emergence of new translation studies trends, the replenishment of the terminological system with more specialized professional vocabulary is a challenge for the translator. The medical text is interesting in structure due to the category of modality, which serves as a means of expressing the author's attitude to what is written, and is considered by various researchers as a grammatical, syntactic or semantic category. In addition, linguists do not stand in solidarity on defining and classifying modality, that follows from its comprehensive study. At present, the study of modality occupies a leading place in linguistics, due to the complexity and diversity of the category. Means of modality are studied at different levels: formal-syntactic, communicative-functional, semantic-syntactic and, of course, textual. The modality of the text responds on the attitude of the author of the text, usually evaluative, to reality. The essential characteristics of the modality object itself determine the content of the modality. According to different approaches, it is divided into "external", "internal", general, voluntary, true, as well as objective-evaluative and subjective-evaluative. In our study, special attention is paid to the subjective-evaluative modality, which is necessary to express official politeness. It can be argued that the semantic basis of subjective modality influences the formation of the concept of evaluation in its broadest sense. It is not only about the logic of the presentation of information, but also the different types of emotional reaction of the person. The main linguistic means for expressing this type of modality have also been established, which include the use of modal verbs, modal words, and modal passive constructions.

Keywords: professional text, medical text, modality category, text category, subjective-evaluation modality.

Постановка проблеми. Постійні відкриття та науково-технічний прогрес роблять дослідження тексту необхідним на всіх його структурних рівнях. Вивчення категорій текстуральності, ознак тексту та його характеристик необхідно для подальших лінгвістичних розробок. Категорія модальності залишається до кінці не розгаданою категорією тексту, особливо медичного. Оскільки у дослідженні проводиться аналіз англомовних та україномовних фарма-текстів, важливим питанням залишається перекладознавчий аспект суб'єктно-оціночної модальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Для аналізу та розробки власних висновків стосовно категорії модальності, до уваги були взяті праці О. І. Беляєвої, Ш. Баллі, З. К. Долгополової, В. В. Виноградова, Л. С. Єрмолаєвої, Ф. Р. Палмера, Г. О. Золотової, В. З. Панфілова та ін. Варто зазначити, що ми не обмежувалися роботами лише

класиків лінгвістичної сфери, адже дослідження тривають досі, оскільки модальні слова та словосполучення є одними із найбільш неоднозначних лексико-граматичних елементів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Особлива увага приділена аналізу перекладацьких трансформацій, застосованих для перекладу категорії модальності у медичних текстах, а саме, інструкціях до медичних препаратів.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження категорії модальності, а саме суб'єктивно-оціночного типу та шляхи її відтворення в англомовних та україномовних медичних інструкціях.

Виклад основного матеріалу. Модальністю тексту називають відношення автора тексту, зазвичай оціночне, до дійсності. Поняття модальності походить від лат. "modus", та означає міра, спосіб. Це

функціонально-семантична категорія, яка передає різні типи відношень висловлювання з дійсністю і суб'єктивно-кваліфікаційні види повідомлення [9, с. 303]. Сутнісні характеристики самого об'єкту модальності визначають зміст модальності.

Варто зазначити, що вперше поняття модальності було застосовано ще Аристотелем у логіці, а потім Кантом у математиці та лінгвістиці. В логіці модальність є найсуттєвішою ознакою роздумів як форми мислення. Вона реалізується як категорія, у якій судження класифікуються залежно від характеру зв'язків між його ознакою та предметом, тобто залежно від різновиду об'єктивних зв'язків, що відображаються у ньому, або ступені достовірності думок, які передаються у судженні [1, с. 148].

Науковці, які досліджували модальність дотримуються різної її класифікації як категорії граматичної, синтаксичної чи семантичної. Р. А. Будагов визначає модальність як граматичну категорію, а Л. С. Єрмолаєва – синтаксичну (лексичні засоби залишаються поза межами), при цьому В. В. Виноградов, Г. В. Колшанський, І. Б. Хлебнікова – як семантичну (модальність може виражатися граматичними, лексичними, лексико-граматичними, інтонаційними засобами) [3, с. 17].

У категорії модальності можна виділити три аспекта: 1. загальна модальність (основна): повідомлення; питання; наказ; побажання; 2. волюнтаривна модальність – відношення суб'єкта до дії; 3. модальність істинності (правдивості) – впевненість мовця у змісті висловлювання. Тим не менше, існує також інший підхід до виділення аспектів модальності: 1. ставлення мовця до дійсності за допомогою висловлювання; 2. відношення мовця до сказаного; 3. зв'язок суб'єкта дії та самої дії. Все ж таки лінгвісти, у цілому, дотримуються думки, що дана категорія відображає два види логіко-граматичних зв'язків: 1. зв'язок змісту речення із об'єктивною дійсністю та 2. відношення мовця до змісту висловлювання (речення).

Іншу класифікацію категорії модальності пропонує у своїх роботах Л. С. Єрмолаєва, вона стверджує, що модальність варто ділити лише на «внутрішню» та «зовнішню». Таким чином, внутрішньою модальністю називають співвідношення виконавця дії зі здійснюваною ним дією, а зовнішньою називають зв'язок змісту речення та дійсності з точки зору реальності чи ірреальності (I тип) та рівень упевненості суб'єкта у фактах, про які йдеться у висловлюванні (II тип).

У нашому дослідженні ми керуємося поділом модальності на об'єктивно-оціночну та суб'єктивно-оціночну. Говорячи про оціночну модальність, основним засобом вираження категорії такого типу є категорія способу дієслова. Реальна об'єктивна модальність у такому випадку виражається часовими формами дієслова дійсного способу. При цьому, ірреальні об'єктивно-модальні елементи набувають форми умовного способу дієслів [8, с. 215].

Незважаючи на те, що суб'єктивна модальність виражає ставлення суб'єкта до висловлювання (згода / незгода, впевненість / невпевненість, експресивну оцінку), вона виступає додатковою ознакою компоненту мови. Її семантика є значно ширшою, ніж семантичний об'єм об'єктивної модальності. Цей тип модальності вирізняється своїми характерними

ознаки: модальними словами та дієсловами, лексичними повторами, вставними словами та словосполученнями, вставними реченнями, порядком слів у реченнях, інтонацією, вигуками [6, с. 180]. Можна стверджувати, що смислова основа суб'єктивної модальності впливає на формування поняття оцінки в найширшому його розумінні.

Отже, варто навести приклади засобів для вираження модальності, які Н. А. Кобріна поділяються помістила до такої класифікації:

– слова для вираження впевненості: *of course, certainly, surely, indeed, no doubt, decidedly, definitely, really, naturally etc;*

– слова для вираження припущень: *maybe, perhaps, probably, possibly, obviously, apparently, evidently etc;*

– слова для оцінки бажаності – небажаності висловлювання: *happily, unluckily, luckily, fortunately, unfortunately etc* [4, с. 180].

Дослідження перекладу суб'єктивної модальності є однією із найбільш суперечливих проблем лексико-граматичного рівня мови. Основною причиною цього твердження можна вважати значні розбіжності у семантиці та кількості модальних слів в англійській та українській мовах. Щоб переклад був не лише адекватним, але й максимально точним, обов'язковим для перекладача є опанування засобів модальності в обох мовах.

Суб'єктивно-оціночна модальність, у розглянутих нами медичних інструкціях, виражається за допомогою модальних дієслів: *may, need, should, can, could;* їхніх заперечних відповідників: *may not, should not;* пасивних форм *Modal+Passive Infinitive: should not be given, should be sent, may be prescribed* та модальних слів, наприклад, *likely*. Говорячи про ці елементи мови, варто зазначити, що в українській мові вони мають свої еквіваленти, проте не завжди перекладаються саме так.

Зміст медичних інструкцій вимагає чіткості, та не відзначається експресивно-емоційною оцінкою. У текстах перекладу інструкцій, модальність досить часто зберігається. Текст набуває приказного виду, сприймається як наказ та настанова: *Keep this leaflet, you may want to read it again. – Не викидайте для повторного використання. У наведеному прикладі, речення із використанням модального дієслова перекладається за допомогою антонімічного перекладу, а сама конструкція вилучається.*

Окрім трансформації вилучення перекладач вдається до описового перекладу елементів речення. Це пов'язано із насиченістю медичних текстів термінологічними одиницями, які в окремих випадках не можна ні калькувати, ні перекласти за допомогою еквівалентного відповідника. *Patients should be advised not to take the paracetamol-containing products concurrently. – Не приймати препарат з іншими засобами, що містять парацетамол.*

Аби зберегти сенс та інтенцію автора, під час перекладу застосовують модуляцію. За допомогою цього прийому модальне дієслово, слово чи конструкція вилучаються, але його зміст компенсується за рахунок певних змін у реченні: *...may help to restore your interest in daily living. – Сприяє відновленню життєвого інтересу; ...the general dosage should be administered in cycles. – ...препарат слід приймати циклічно.*

Якщо модальна конструкція знаходиться у складному поширеному реченні, то неможливо обійтися без комплексної трансформації, та перестановки: *May be combined to other natural or conventional immunomodulating therapies and medications. – Препарат можна застосовувати з іншими імуномодуючими ліками.*

Найменш поширеним способом перекладу модальних конструкцій є застосування синтаксичного уподібнення, коли зберігається не лише граматична структура вихідного речення, але й модальності: *This product may contain inactive ingredients, which can cause allergic reactions or other problems. – Цей продукт може містити неактивні компоненти, які можуть спричинити алергічні реакції або інші проблеми; This drug may make you dizzy or drowsy. – Препарат може викликати запаморочення та сонливість.*

Висновки і пропозиції. Отже, досліджуючи категорію модальності на прикладі медичних текстів, а саме інструкцій до медичних препаратів, можна дійти висновку, що категорія модальності

є часто застосовуваною по відношенню до такого типу тексту. Під час перекладу, найтипівшим є використання різного типу граматичних трансформацій. Розглянувши декілька прикладів модальних речень в інструкціях та провівши перекладацький аналіз, було встановлено, що найчастотнішим є залучення таких трансформацій вилучення, перестановки, комплексної трансформації. Значно рідше перекладач вдається до синтаксичного уподібнення, що пояснюється розбіжністю граматики української та англійської мови. Зважаючи на термінологічну насиченість тексту, доцільним є також використання певних лексичних трансформацій. До їх числа відноситься модуляція, калькування, описовий та еквівалентний переклад. Таким чином, вилучення або збереження категорії модальності при перекладі фарма-текстів повністю залежить від перекладача. Підсумовуючи викладений матеріал, приходимо до висновку, що використання перекладацьких трансформацій дає змогу змінювати вихідний текст із мінімальними втратами сенсу, інформативності та модальності.

Список літератури:

1. Бурлакова В. В. Теоретическая грамматика английского языка. Ленинград : Изд-во Ленинградского университета, 1983. 255 с.
2. Войналович Л. П. Модальність як багатоаспектна лінгвістична категорія. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. Випуск Філологічні науки, № 3, 2013. С. 28–32.
3. Карасик В. И. О типах дискурса В.И. Карасик. Языковая личность: институциональный и персональный дискурс. Волгоград : Перемена, 2000. С. 5–20.
4. Кобрин Н. А. Грамматика английского языка: Морфология. Москва : Просвещение, 1985. 288 с.
5. Міщенко А. Л. Лінгвістика фахових мов та сучасна модель науково-технічного перекладу. Вінниця : Нова Книга, 2013. 448 с.
6. Пьере-Гро Н. Введение в теорию интертекстуальности. Москва : ЛКИ, 2008. 240 с.
7. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації. Черкаси : Видавництво Чабаненко Ю. А., 2011. 350 с.
8. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты. М. : URSS, 2011. 216 с.
9. Якобадзе Д. З. Изучение грамматических особенностей в английском языке на примере медицинского текста. URL: http://xn--80ajonoeh5g.xn--p1ai/2011-03-29-09-03-14/152-special-education/15869-Izuchenie_grammaticheskikh_osobennostey_v_angliyskom_yazyke_na_primere_meditsinskogo_teksta.html (дата звернення: 15.11.2020).
10. Panadol Baby & Infant Suspension. URL: [http://likicontrol.com.ua/%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F/\[34797\]](http://likicontrol.com.ua/%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F/[34797]) (дата звернення: 20.11.2020).
11. Panadol Baby & Infant Suspension. URL: <https://www.drugs.com/uk/panadol-baby-and-infant-suspension-leaflet.html> (дата звернення: 20.11.2020).
12. Fluoxetine. URL: <https://www.medicinenet.com/fluoxetine-oral/article.htm> (дата звернення: 22.11.2020).
13. Engistol. URL: http://www.heel.ca/upload/Engystol_PF_Ang_Oct2009_7294.pdf (дата звернення: 25.11.2020).
14. Панадол для дітей. URL: <http://mediclub.com.ua/index.php?newsid=132> (дата звернення: 20.11.2020).
15. Флюоксетин. URL: [http://likicontrol.com.ua/%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F/\[27067\]](http://likicontrol.com.ua/%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F/[27067]) (дата звернення: 22.11.2020).
16. Флюоксетин. URL: <https://www.medicines.org.uk/emc/product/6512/smcp> (дата звернення: 22.11.2020).
17. Енгістол. URL: <https://compendium.com.ua/dec/281527/> (дата звернення: 25.11.2020).
18. Енгістол. URL: [http://likicontrol.com.ua/%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F/\[26450\]](http://likicontrol.com.ua/%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F/[26450]) (дата звернення: 25.11.2020).

References:

1. Burlakova V. V. (1983). *Teoretycheskaia hrammatyka anhlyiskoho yazyka* [Theoretical English grammar]. Leningrad: Yzd-vo Lenynhradskoho unyversyteta, 255 p.
2. Voinalovych L. P. (2013). Modalnist yak bahatoaspektna lnhvistychna katehoriia naukovi zapysky [Modality as a multifaceted linguistic category]. *NDU im. M. Hoholia. Filolohichni nauky* (electronic journal), no. 3, pp. 28–32.
3. Karasyk V. Y. (2000). *O typakh dyskursa* [On the types of discourse. Linguistic Personality: Institutional and Personal Discourse]. Volhohrad: Peremena, pp. 5–20.
4. Kobryna N. A. (1985). *Hrammatyka anhlyiskoho yazyka: Morfolohyia* [English Grammar: Morphology]. Moscow: Prosveshchenye, 288 p.
5. Mishchenko A. L. (2013). *Linhvistyka fakhovykh mov ta suchasna model naukovo-tekhnichnoho perekladu* [Linguistics of professional languages and modern model of scientific and technical translation]. Vinnytsia: Nova Knyha, 448 p.
6. Pehe-Hro N. (2008). *Vvedenye v teoriyu yntertekstualnosty*. Moskva: LKY, 240 p.
7. Selivanova O. O. (2011). *Osnovy teorii movnoi komunikatsii* [Fundamentals of the theory of language communication]. Cherkasy: Vydavnytstvo Chabanenko Y. A., 350 p.
8. Shveitser A. D. (2011). *Teoriya perevoda: Status, problemy, aspekty* [Translation theory: Status, problems, aspects.]. Moscow: URSS, 216 p.
9. Iakobadze D. Z. (2020). *Yzuchenye hrammatycheskykh osobennostei v anhlyiskom yazyke na prymere medytsynskoho teksta* [The study of grammatical features in English using the example of a medical text].

- Obrazovatelnyi portal* (electronic journal). Available at: http://xn--80ajonoeh5g.xn--p1ai/2011-03-29-09-03-14/152-special-education/15869-Izuchenie_grammaticheskikh_osobennostey_v_angliyskom_yazyke_na_primere_meditinskogo_teksta.html (accessed 15 November 2020).
10. Panadol Baby & Infant Suspension Paracetamol. Available at: [http://likicontrol.com.ua/%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F/?\[34797\]](http://likicontrol.com.ua/%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F/?[34797]) (accessed 20 November 2020).
  11. Panadol Baby & Infant Suspension Paracetamol. Available at: <https://www.drugs.com/uk/panadol-baby-and-infant-suspension-leaflet.html> (accessed 20 November 2020).
  12. Fluoxetine. Available at: <https://www.medicinenet.com/fluoxetine-oral/article.htm> (accessed 22 November 2020).
  13. Engistol. Available at: http://www.heel.ca/upload/Engystol_PF_Ang_Oct2009_7294.pdf (accessed 25 November 2020).
  14. Panadol dlia ditei. Available at: <http://mediclub.com.ua/index.php?newsid=132> (accessed 20 November 2020).
  15. Fliuoksetyn. Available at: [http://likicontrol.com.ua/%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F/?\[27067\]](http://likicontrol.com.ua/%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F/?[27067]) (accessed 22 November 2020).
  16. Fliuoksetyn. Available at: <https://www.medicines.org.uk/emc/product/6512/smpc> (accessed 22 November 2020).
  17. Enhistol. Available at: <https://compendium.com.ua/dec/281527/> (accessed 25 November 2020).
  18. Enhistol. Available at: [http://likicontrol.com.ua/%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F/?\[26450\]](http://likicontrol.com.ua/%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F/?[26450]) (accessed 25 November 2020).